

ELS PREMIS NOBEL

DE L'ANY 2007

SOBRE EL

PREMI NOBEL DE LITERATURA

CONCEDIT A

DORIS LESSING,

A CÀRREC DE MARTA PESSARRODONA,

POETA I TRADUCTORA

DORIS LESSING O EL TRIOMF DE LA LECTURA

RESUM

És difícil resumir una autora tan prolífica —de fet, una Dickens contemporània— com Doris Lessing. Els apartats de la comunicació present serien: migradesa d'autores que han rebut el Premi Nobel de Literatura; coneixença personal amb l'autora; Doris Lessing en el context de la literatura anglesa colonial (Olive Schreiner); *annus mirabilis* (1962 i *El quadern daurat*); espai-ficció en l'obra de Doris Lessing i Alemanya (el perill de la bomba atòmica); la jugada increïble de Jane Somers, o Doris Lessing sota pseudònim, i, finalment, tres llinatges (Tayler, Wisdom i Lessing) i tres estadis literaris (*El quadern daurat*, 1962; Jane Somers, 1983-1984, i *El somni més dolç*, 2001) en l'obra de Doris Lessing.

100

PARAULES CLAU: Lessing, literatura anglesa colonial, espai-ficció, lectura, dones guardonades amb el Premi Nobel de Literatura, Premi Internacional Catalunya.

ABSTRACT

It is difficult to summarize such a prolific author—in fact, a contemporary Dickens—as Doris Lessing. The paper items would be: scarcity of she-authors holders of the Literature Nobel Prize; personal acquaintance with the author; Doris Lessing in the historical context of English colonial literature (Olive Schreiner); *Annus mirabilis* (1962 and *The golden notebook*); space-fiction in Doris Lessing's work and Germany (the danger of the Atomic Bomb); the incredible trick of Jane Somers, or Doris Lessing under a pseudonym; and, finally, three family names (Tayler, Wisdom, Lessing) and

three literary stages (*The golden notebook*, 1962; *Jane Somers*, 1983-1984, and *The sweetest dream*, 2001) in Doris Lessing's work.

KEYWORDS: Lessing, colonial English literature, fiction-space, reading, women awarded the Nobel Prize for Literature, Catalonia Prize.

EL PREMI NOBEL DE LITERATURA A AUTORES: UNA BREU PASSEJADA

En primer lloc, vull donar les gràcies a una institució que admiro, l'Institut d'Estudis Catalans, per la seva resposta sempre immediata a un esdeveniment cultural que afecta tot el món, si més no l'occidental, el nostre, com són els premis que atorga cada any el seu homòleg suec. Encara més, vull agrair que se m'hagi convocat per parlar del Premi Nobel de Literatura d'aquest any, Doris Lessing. Per a mi és una autora que no sols m'ha donat i em dóna plaer de lectura. És una autora i una persona de les que han influït en moments de la meua vida. Una persona que m'honora amb una certa amistat. D'aquí, el meu més profund agraïment a l'IEC per deixar-me avui parlar d'ella sense cap mena d'imposició ni restricció. M'estalvio dir allò tan cristià del «Senyor, jo no sóc digna...», per més que, honestament, ho pensi. Per tant, en primer lloc i de manera cabdal (*first and foremost*, en diuen en la meua llengua adoptiva): gràcies.

Crec oportú —i impossible, ja ho avanço—, abans de concentrar-me en el tema central de la meua conferència d'avui, donar una ullada a les dones guardonades des del 1901, any de la creació dels premis Nobel, en el camp específic de la literatura. Són onze, amb espais de temps considerables entremig. De la primera guardonada, el 1909, la sueca Selma Lagerlöf, a la segona, el 1926, la italiana Grazia Deledda, hi

van més anys que de la tercera, la noruega Sigrid Undset, el 1928, a la nord-americana Pearl S. Buck, el 1938. (Buck era —dubto que ara ho sigui— una autora summament popular, prolífica, que no crec que hagi canviat la història de la literatura, i, el 1938, Virginia Woolf, que sí que la va canviar, encara era viva. La mateixa Lessing ha insistit, en més d'una entrevista, a lamentar que Woolf no fos una «collega de premi».) Seguint amb la relació d'escriptors guardonades, lapse temporal, també, entre la poeta xilena Gabriela Mistral, el 1945, més relacionada amb Catalunya del que nosaltres mateixos ens entestem a relacionar-la,¹ i la també poeta, jueva, berlinesa, nacionalitzada sueca, Nelly Sachs, el 1966, *ex aequo* amb el també jueu i israelià Semuel Agnon. Més lapse encara entre Sachs i la narradora sud-africana Nadine Gordimer (nascuda el 1923). Per cert, quan fa uns vint anys les amistats dèiem a Doris Lessing que li «cauria» el Nobel, ella sempre responia que seria *ex aequo* amb Gordimer! En retrospectiva, m'alegro moltíssim que hagi errat en el pronòstic: detesto els *ex aequo*. En aquests darrers anys, diria que Lessing ni preveia la possibilitat d'aconseguir-lo, el premi. A partir de Gordimer, però, sembla que els Nobel han agafat embranzida pel que fa a autors. El 1993 se li concedia a l'afonord-americana Toni Morrison, com Lessing, una amiga de Catalunya, podríem dir; el 1996 s'atorgava a la poeta polonesa Wislawa Szymborska; el 2004, a la narradora-dramaturga austríaca Elfriede Jelinek, i, ara, a Doris Lessing.

Una darrera observació, pel que fa a l'apartat Nobel, o dues o més, d'observacions. Quan, el 1987, es va concedir el

1. Palma Guillén, muller de Lluís Nicolau d'Olwer, va ser la marmessora literària de Gabriela Mistral. També, si resseguim l'epistolari de Carles Riba, la trobarem. Palmita Guillén, durant la Guerra Civil espanyola i, més encara, durant el dur exili que van patir molts intel·lectuals catalans d'aquesta casa, va ser un veritable àngel salvador. És tot un tema en el qual no em puc deturar ara, com es comprendrà.

premi a l'indubtable gran poeta que va ser Joseph Brodsky, «per la seva intensitat poètica», no crec haver estat l'única persona que va pensar que li donaven per «persona interposada», com crec que es diu en psicoanàlisi. És a dir, li donaven, en realitat, a la seva mestra literal, Anna Akhmàtova, autora d'una intensitat poètica extraordinària, no guardonada amb el Nobel. També, davant de l'actual concessió a Lessing, una col·lega seva, A. S. Byatt, ha manifestat que, com que fa dos anys també el va rebre un britànic, el dramaturg Harold Pinter, temia que ja mai recaigués en Lessing. Hi ha hagut una desbandada entre els membres del comitè de concessió? Han eliminat aquell membre del comitè, d'aspecte gris, que, en un sopar literari, a Estocolm, fa uns quants anys, va dir a la seva companya de taula, Lessing: «Vostè no rebrà mai el Nobel. Nosaltres no l'estimem»? Tampoc no costa d'imaginar els titulars de l'any vinent anunciant que ha guanyat el Nobel una altra escriptora, si aquest fos el cas.² No crec que calgui ni dir que mai no genera cap titular que un autor guanyi l'any següent d'un altre autor! Patriarcat, patriarcat, encara, segurament.

En qualsevol cas, aquest any, el 2007, s'ha concedit, amb un retard com a mínim de trenta anys, el Nobel de Literatura a Lessing, i s'ha creat, des de Suècia, un nou mot en anglès, la llengua que és l'arameu del nostre temps, *epicist*: «That epicist of the female experience, who with scepticism, fire and visionary power has subjected a divided civilisation to scrutiny», ha comunicat l'Acadèmia Sueca al món. És a dir, «conreadora de l'èpica de l'experiència femella [ja sé que sona rar, però bandejo "femenina"]», que amb escepticisme, foc [o passió] i poder visionari ha mantingut una estreta vigilància a una civilització dividida», podria ser una de les traduccions de

2. Quan reviso el text de la meua conferència, sé de sobres que el Nobel de Literatura del 2008 ha recaigut en Jean-Marie Gustave Le Clézio, narrador en llengua francesa.

la proclamació. Si pensem, però, que les autores comencen a trepitjar fort dins de la literatura des del segle XIX, acordarem que els esforços suecs per premiar-les no han estat, certament, espectaculars.

DORIS LESSING DE LLUNY I DE PROP

104

Fa uns vint anys, en una de les seves visites a Barcelona, Doris Lessing, com recordava recentment Cristina Andreu, professora de la Universitat Rovira i Virgili i doctora amb una tesi sobre ella, precisament, davant de la presentació de dues acadèmiques de la Universitat de Barcelona, que la volien encotillar dins del que es coneix literàriament com a The Movement ('El Moviment': Kingsley Amis, pare de l'actual narrador Martin Amis; John Wain, etc., en són alguns dels narradors representants), va pronunciar un categòric «That's rubbish», que podríem traduir per «Això és una bajanada»! Sense comentar. En conseqüència, parlant d'ella avui prescindiré, pràcticament, de tot aparat crític, de molt d'academicisme, que, de tota manera, he anat seguint en certa mesura. La miraré com a «lectora corrent», a l'ombra de Virginia Woolf (una autora que Doris Lessing ha reivindicat en les entrevistes posteriors a la proclamació del premi) i, abans, del doctor Johnson, que és qui va encunyar el terme *common reader*, 'lector o lectora corrent'. També, aportaré la meua experiència personal, de coneixença de la persona (o seria millor dir «persones») que hi ha rere l'autora. No sense una afirmació inicial una mica arriscada. Per a mi és la Dickens del segle XX, perquè mirant la seva vasta producció narrativa, bíblicament podríem dir que res narratiu li és aliè, cosa la qual em porta a afirmar, també, que més que una autora sembla una història de la narrativa contemporània. Una història postmodernista, segurament.

Per delimitar-la, si això és possible, em referiré més explícitament a uns moments de dins de la seva obra. El primer, en podríem dir el de la discriminació racial, l'africanista (recordem que l'apartheid és una cosa —una vergonya— anul·lada en data relativament recent). Per fer-ho, cal recordar que va néixer el 1919 a Kermanshah, Pèrsia (l'actual Iran), però que des del 1925 va viure a Rhodèsia del Sud (l'actual Zimbabwe), fins al 1949, any en què es va traslladar a viure a Londres (per a una informació més detallada sobre la seva vida, cal veure els seus dos volums autobiogràfics), període que inclou des de la seva primera novel·la, *The grass is singing* (vegeu la bibliografia),³ del 1950, fins a la pentalogia *Children of violence* (*Fills o filles de la violència*), també coneguda com el cicle de Martha Quest, que comença, precisament, amb *Martha Quest* (1952) i acaba amb *The four-gated city* (1969), període que puntua amb una sèrie de narracions del mateix tema. Literatura colonial, que també pot ser d'exili. Entre altres coses perquè ella és una colonial i ja s'ha dit a bastament que els autors colonials sempre escriuen des de l'exili, o perquè se senten exiliats de la seva pàtria d'origen o acusen l'exili de la colònia que ha conformat la seva vida. Lessing no n'és una excepció.

105

Tornant, però, a la seva biografia, a part d'un breu pas per Anglaterra (que no la Gran Bretanya), quan finalitza el contracte del seu pare amb el banc on treballava (Imperial Bank of Persia), el 1924, l'any següent, el 1925, la família ja s'instal·la a Rhodèsia del Sud (l'actual Zimbabwe). No es pot oblidar que el seu pare va ser un veterà de la Gran Guerra, en la qual va perdre una cama. Ni tampoc no es pot oblidar que la seva mare, una infermera, va perdre el seu promès, torpedinat

3. Intencionadament cito en l'original anglès. Vegeu la bibliografia, on consigno tant les versions catalanes com castellanes de les seves obres.

el vaixell de guerra on servia per un obús alemany. La conseqüència va ser que es coneguessin en un hospital de Londres on ell es recuperava de les ferides físiques i morals i ella vivia les ferides que suposava haver perdut el seu veritable «amor». El resultat, als ulls de Lessing, va ser un matrimoni desafortunat. Per tot plegat, ella viurà a Rhodèsia del Sud (Zimbabwe) fins al 1949, on els seus pares no van triomfar en cap aspecte, menys encara en el material. És en aquell país, avui d'història tan trista, tant de dictadura comunista, on ella es casarà un parell de vegades. De Doris May Tayler passarà a ser Doris Wisdom (primer matrimoni amb un altre colonial), amb dos fills, i, el 1943, Doris Lessing, pel seu casament amb Gottfried Lessing, un jueu alemany refugiat a Salisbury (actual Harare). Amb aquest llinatge, certament alemany, serà l'escriptora que coneixem. En el capítol memorialista, en els dos volums de la seva autobiografia (*Under my skin*, 1994, i *Walking in the shade*, 1997) veurem que sí hi ha una diferència entre ser una Tayler, una Wisdom o una Lessing.

Ara faig entrar la part personal. Vaig conèixer Lessing el 7 de gener del 1978, gràcies al fet que tenia el seu telèfon, que m'havia procurat Dora (Black) Russell, segona muller d'un altre Nobel de Literatura, el pensador i matemàtic Bertrand Russell. Una autora que jo havia traduït a la llengua castellana. També perquè aleshores jo treballava en una editorial (Noguer-Caralt-Rizzoli), concretament en el departament de drets estrangers. Cal dir que, anys abans, també havia treballat en una altra editorial (Seix Barral) ocupant-me, també, de drets estrangers, des d'on havia contractat, precisament, el seu *The golden notebook*, que, de tota manera, el 1978, encara no s'havia publicat en versió castellana (de la versió catalana, no crec ni que n'existís el projecte). Ras i curt, a Editorial Noguer vam rebre l'oferta de comprar els drets i, també, la traducció castellana d'Helena Valentí de la novel·la (per cert, la influència de Lessing en la breu obra

narrativa de Valentí és més que notable i digna d'estudi). Va ser l'ocasió, per a mi, d'emprar el número de telèfon que tenia gràcies a Dora Russell i presentar-me autofinançada a Londres, on vaig passar, gairebé, un dia sencer amb l'autora. L'anècdota em sembla significativa, no sols per a afalac propi, sinó perquè aquell dia Lessing em va regalar un volum dels de butxaca de *The story of an african farm* (1883), d'Olive Schreiner (1855-1920), un volum amb un llarg epíleg de Lessing en un exemplar que em va endreçar amb el següent text: «To Marta/ In memory of a very pleasant meeting/ Doris Lessing/ 7.1.78». Una circumstància que em fa entrar en un altre capítol, gairebé beauvoirià. Incidentalment, és curiós que hagi recaigut el Nobel en Lessing a la tardor en què ens preparàvem, si més no jo, per celebrar dos centenaris: el de Mercè Rodoreda i el de Simone de Beauvoir, totes dues nascudes el 1908.

107

DORIS LESSING EN EL CONTEXT DE LA LITERATURA COLONIAL
ANGLESA: OLIVE SCHREINER

L'amabilitat de Lessing, aquell dia, sempre m'ha semblat un advertiment: ella, la novel·lista, no sorgia del no-res. Abans que ella, per exemple, ja hi havia hagut una colonial que havia deixat petjada amb una novel·la molt influent en el seu temps i de tema africanista, podríem dir. El curiós del cas és que Schreiner, amb més estudis que la mateixa Lessing, que no va culminar ni el segon ensenyament (un cas semblant a Rodoreda, Woolf o Albert, per cert), quan va publicar la novel·la, el 1883, es va emmascarar sota el pseudònim de Ralph Iron. Si penso que *iron* és 'ferro', no puc deixar de recordar la nostra Caterina Albert, emmascarada sota un «català victoriós», Víctor Català, uns vint anys més tard. Schreiner va néixer a Cape Colony (Sud-àfrica), que és l'actual Cape Town o Ciutat del

Cap. A la seva novel·la, totalment de localització sud-africana, hi ha dues protagonistes, les cosines Em i Lyndall (encara avui Lyndall és un nom molt corrent entre *afrikaners*, com ho prova una de les biògrafes de Virginia Woolf, Lyndall Gordon). Una d'elles, Em, és una dona de sa casa, mentre que Lyndall és la intrèpida, la que trenca amb els tabús victorians que, naturalment, també havien arribat a les colònies. Va ser un model aquest personatge per a Doris May Tayler? Segurament. En qualsevol cas, ho podem molt bé resseguir a la pentalogia *Children of violence*, força autobiogràfica, per no parlar de la presència africana en les narracions de Lessing, que formen un corpus considerable. Costa poc d'imaginar, també, que Schreiner influís en el desig de fugir de Lessing i anar a la metròpoli, Londres, com ho va fer el 1949, portant sota el braç el manuscrit d'una novel·la (*The grass is singing*) i donant la mà a un fill infant aleshores, Peter, nascut del seu matrimoni (sense amor, segons ha confessat ella mateixa) amb Gottfried Lessing. Com ja he dit, abans ja havia passat per un matrimoni, als dinou anys, amb Frank Wisdom (*wisdom*, 'saviesa', paradoxalment) i dos fills, als quals —matrimoni i fills— va abandonar abans fins i tot d'abandonar el país, Rhodèsia aleshores. Es va inspirar, en certa manera, en l'obra de Schreiner? O en la mateixa Schreiner-Iron? Segurament i per acabar amb el seu matrimoni «savi».

En qualsevol cas, el capítol africanista o de discriminació racial en l'obra lessingiana seria incomplet si no em referís a un llibre seu, molt posterior a aquest cicle novel·lístic, que podem qualificar de *travelogue*, de viatge, com és *African laughter*, del 1992 (incidentalment, una de les obres de Lessing que he traduït a la llengua castellana). El llibre aplega quatre viatges de l'autora a Rhodèsia (el 1982, 1988, 1989 i 1992). Si bé amb la pentalogia africana podem saber molt d'una part d'aquell continent, *African laughter* és una mena de compendi summament amè, que no estalvia crítiques ni al

dictador local (comunista, això sí), Robert Mugabe, ni a més d'una organització no governamental (ONG).

En el capítol de no-ficció, Lessing també hi ha deixat empremta. Abans que fos l'actualitat que és ara, per exemple, va viatjar a l'Afganistan, un viatge que es va plasmar en l'obra *The wind blows away our words*, a part d'un parell de volums d'assaig, més alguna incursió teatral i una incursió, encara més breu, en la poesia.

1962, ANNUS MIRABILIS: THE GOLDEN NOTEBOOK

El 1962 va ser un *annus mirabilis* i no tan sols per a la literatura en llengua anglesa. Recordem que és l'any de publicació, també, de *Tiempo de silencio*, de Luis Martín-Santos, i, molt especialment per a nosaltres, de *La plaça del Diamant*, de Mercè Rodoreda. De tota manera, Lessing, en publicar aquell any *The golden notebook*, va trencar provisionalment la seqüència de *Children of violence*, a partir de la tercera novel·la, *A ripple from the storm* (1958), per publicar aquesta altra novel·la, *The golden notebook*, que ha estat i és una de les obres més influents en el món occidental, si més no, de la segona meitat del segle XX. Una novel·la que, en certa manera, és molt més imperfecta que les anteriors seves; una obra que pot semblar una primera novel·la. Gosaria dir que la tesi central és una protagonista, Anna Wulf (sens dubte, a desgrat de la grafia distinta, un homenatge a Virginia Woolf), una escriptora, que vol ser lliure com ho pot ser qualsevol home (seguint amb els homenatges i modernistes, hi afegiria, l'amiga amb qui parla Anna Wulf ja al primer capítol, «Dones lliures», és Molly, i hi plana l'ombra de la Molly Bloom joyciana). Sintetitzant-ho molt, en els diversos quaderns d'Anna Wulf (el daurat és l'íntim), Lessing no sols hi segueix, en certa manera, una tradició que podríem concretar en més d'un *bildungsroman* de

dona (Madame de Staël, *Corinne ou l'Italie*, 1807; Elizabeth Barrett Browning, *Aurora Leigh*, 1857, poema-novel·la), sinó que hi fa una cosa tan insòlita als anys seixanta del segle passat com criticar el marxisme i, més concretament, les dictadures comunistes! Ho repetirà en la narració «The day Stalin died», per cert. Situem-nos als seixanta del segle passat, quan un pensador tan interessant com el romanès d'expressió francesa Cioran escrivia i predicava que la cultura seria marxista o no seria, més o menys. I n'és tan sols un exemple. Ara ens pot semblar una cosa òbvia, però recordem que, encara ara, no recordem (redundància molt volguda) tant les malvestats estalinistes, amb tantes víctimes o més que el nazisme. En el cas de Lessing, cal tenir en compte que havia passat de ser companya de viatge de comunistes, entre els quals el qui seria el seu marit, Lessing, a Rhodèsia, a fins i tot fer-se membre del Partit Comunista de la Gran Bretanya, que havia abandonat, però, a l'època de creació del *Golden notebook*. Parlava i parla, per tant, des d'una experiència viscuda i ha repetit en més d'una entrevista que el temps de redacció de la novel·la va ser un temps de moltes pressions per a ella. Abandonar una fe, diguem, sempre genera pressions de tota mena.

En aquest punt, podem referir-nos a la Lessing precursora des d'un punt de vista social i no tan sols pel que fa a la crítica al marxisme o al comunisme. Abans del furor de l'antipsiquiatria a final dels anys setanta, per exemple, Lessing ja havia publicat la novel·la *Briefing for a descent into hell* (1971); abans que ens preocupés la tercera edat, diguem, i la seva assistència, Lessing ja havia publicat dues novel·les, sota pseudònim, que avui coneixem com els «diaris de Jane Somers» (*The diary of a good neighbour*, 1983, i *If the old could...*, 1984); abans de les guerres de l'Iraq, ja s'havia endinsat en la pentalogia *Canopus in Argos: Archives*, en clau de ciència (o espai) - ficció (1979-1983), ficció que li permet situar-se després d'una hipotètica Tercera Guerra Mundial;

abans de les prèdiques del senyor Al Gore d'ara mateix, ja ens havia començat a advertir ecològicament amb *Mara and Dann* (1999) i *The story of general Dann and Mara's daughter, Griot and the snow dog* (2005). Això sí, en clau de faula. En aquest camp de la intuïció lessingiana, o de la seva capacitat d'avançar-se a temes que seran actualitat, recordem que *The good terrorist* és del 1985, i abans que la delinqüència adolescent aparegués als telenotícies, *The fifth child* i *Ben, in the world* són, respectivament, del 1988 i del 2000. A part, i com de passada, homenatge a la comèdia domèstica (Jane Austen, part de la novel·lística d'E. M. Forster) amb *Love, again* (1996), sense oblidar el que em sembla un testament de la generació occidental del 1968, *The sweetest dream* (2001). Personalment, crec que, si no fos l'autora de *The golden notebook*, per aquesta novel·la ja podria passar per la veritable notària de la nostra història recent. I punt i a part, és la seva darrera novel·la publicada, *The cleft* (2007).⁴ Per si no sabíem

4. En el moment de revisar el meu text, Lessing ha publicat una altra novel·la, *Alfred and Emily* (2008). Lessing ha dit en més d'una entrevista que serà la seva darrera novel·la.

Des de l'acadèmica, diguem, o des de la lectura corrent, que és sempre la meva, de l'obra de Lessing, la pentalogia *Canopus in Argos: Archives* sempre ens crea problemes. Per començar, hi ha un gairebé inexplicable parèntesi en el seu ritme de publicació novel·lística entre *The memoirs of a survivor* (1974) i la primera novel·la d'aquesta pentalogia, *Shikasta* (1979): cinc anys de parèntesi en una autora que no ens tenia acostumats als parèntesis. També, com classificar aquesta pentalogia? En un primer moment, podríem encabir-la dins del gènere de ciència-ficció, però ja va procurar Lessing ben aviat d'encunyar un altre nom, *espai-ficció*. Si resseguim els títols, ens adonarem que no hi manca lògica en l'espai-ficció. Per altra banda, en aquest parèntesi editorial que es podia entendre com un *impasse* creatiu, l'autora va fer públic, perquè ja era una persona molt pública (redundància volguda), que s'havia convertit a la fe —si es pot dir així— sufí. No perdre ni un minut explicant què és el sufisme, perquè el meu coneixement és tan elemental que equival a consultar una bona obra de referència. En qualsevol cas, a partir d'aquells anys teníem una Doris Lessing sufí. Té alguna cosa a veure aquella doctrina amb les seves novel·les autodenominades d'espai-ficció? Segurament, per més que sóc incapaç d'explicar-ho. Puc dir tan sols que, rellegides algunes després de les dues guerres del Golf, entren en la nostra ànima de lectores de manera molt distinta de com, per exemple jo, les havia llegides en un primer moment. Novament, hi veig la capacitat de Lessing per preveure —o intuir— allò que vindrà. Facin la prova! Aquesta diferència, al cap dels anys d'una primera lectura, m'explica, per exemple, per què el país on més èxit han tingut ha estat Alemanya, molt més que al món anglosaxó. Això mereix una certa explicació, que, des del meu punt de vista, és la que segueix.

Tot el món occidental, al darrer quart del segle passat, tenia por del perill nuclear (i el cinema i els mitjans de comunicació ens l'alimentaven), però a Alemanya més. En una ciutat tan emblemàtica com era el Berlín del *Mauer*, aquella ciutat dividida, esquizofrènica, encara ara es poden notar desnivells del terreny en molts espais públics, en jardins, per exemple. Per què? Per l'existència de búnquers de refugi i no precisament el tristament famós búnquer hitlerià. Són refugis antinuclears. També, vaig viure a Berlín a començament del 1987, pocs mesos després del desastre atòmic de Txernóbil. Quinze dies abans, a Barcelona, on jo era, no compràvem una marca de llet determinada, posem per cas, com ho feien a Berlín, perquè sabien que no podia estar contaminada. Ho retrec per explicar la sensibilitat envers el tema nuclear, que, per experiència personal, sé que era molt superior a Alemanya. M'explica, en conseqüència, l'èxit de la sèrie de novel·les les-singianes *Canopus in Argos: Archives* entre els lectors alemanys, sense que amb això vulgui dir que se centren exclusivament en el perill nuclear. Si més no, és una possible explicació. Amb el benentès que encara és la franja més obscura per a mi de tota la seva ingent i magnífica producció narrativa.

113

EL PARÈNTESI DEL PSEUDÒNIM: JANE SOMERS

Quan, el juny del 1984, bo i prenent un cafè a la cuina de la seva casa a Hampstead, barri al nord de Londres, em va dir, després de prometre-li que guardaria el secret, que havia publicat dues novel·les sota pseudònim, la veritat és que em va costar de creure. Al principi, fins i tot vaig arribar a pensar que em prenia el pèl, francament. El fet és que no les vaig trobar a unes quantes llibreries on vaig preguntar en sortir de casa seva. En totes les llibreries, la tal Jane Somers, la suposada

autora, era una desconeguda. Segons la mateixa Lessing, s'havia inventat una periodista de revista femenina, res a veure amb cap salsa rosa, ans una mena de publicació com la revista argentina *El Hogar*, on tantes peces literàries magistrals va publicar Jorge Luis Borges. El resultat va ser que l'editorial britànica habitual de Lessing, Jonathan Cape, va refusar de publicar les de Jane Somers (en definitiva, les va publicar la seva primera editorial britànica: Michael Joseph). Un cop publicades, van vendre's poc i, pràcticament, no van desvetllar cap ressenya. Cal dir que tan sols el seu editor nord-americà, en rebre el manuscrit de mans de l'agent literari de Lessing, va endevinar que Lessing n'era l'autora i, segons em va contar ella, li va telefonar per dir si li volia prendre el pèl! Com a mi, li va pregar, de moment, silenci sobre la seva autoria. Les novel·les són *The diary of a good neighbour* (1983) i *If the old could...* (1984). De retorn a Barcelona, des de l'editorial on jo treballava en aquell moment, Edhasa, vaig demanar exemplars de lectura al seu agent literari, que em van arribar als pocs dies. Aleshores va començar per a mi una petita odissea, perquè el gerent de l'editorial no me les va deixar contractar. Ras i curt: vaig abandonar l'editorial del cas. Fi de l'intermedi personal.

Per què ho va fer? Cal dir que no em vull posar mèrits que no sé si posseeixo. M'he preguntat més d'una vegada si jo hauria descobert que ella n'era l'autora, si no m'ho hagués dit ella mateixa. En qualsevol cas, quan cap als anys noranta se'n va fer pública l'autoria, va donar tres raons per a la seva acció. La primera, acabar amb la inèrcia dels editors que tan sols volen publicar «noms», autors i autores coneguts. La segona, acabar amb la inèrcia dels crítics que tan sols esmercen les seves línies en autors ja de renom, com ho fan els editors, per regla general. I tercera, acabar amb la inèrcia dels lectors —nosaltres— que hem perdut la capacitat de fullejar a les llibreries, obrir una novel·la, llegir-ne un paràgraf i, per més que

sigui d'autora desconeguda, com ho era en aquell moment Jane Somers, comprar el llibre.

En qualsevol cas, les dues novel·les de Jane Somers, si calgués fer-ne un resum, tracten d'un problema que ha existit sempre, la vellesa, però que preocupa des de fa pocs anys. Sens dubte, la preocupació i el seu ressò públic han estat en anys posteriors a la publicació de les novel·les, per més que, al món occidental, i en clau d'assaig, ja Simone de Beauvoir va obrir el foc, el 1970, amb l'estudi *La vieillesse*. Curiosament, tant Beauvoir com Lessing són autores icones del feminisme contemporani, del sorgit després de l'eclosió del Women's Lib o moviment d'alliberament de les dones, a final dels anys seixanta del segle passat.

CONCLUSIÓ PROVISIONAL

Doris Lessing no va anar a Estocolm a recollir el premi que, finalment, li havien atorgat. L'edat no perdona. I aquests són els problemes d'una concessió retardada, podríem dir. Per sort, en el moment d'assabentar-se de la concessió del premi, ja havia acabat una nova novel·la, on els protagonistes són els seus pares.⁵ En un escenari, però, inventat: no ha existit la Gran Guerra (1914-1918), segons ella, en clau autobiogràfica, el mal de tots els nostres mals del segle xx.

Doris Lessing, però, com quan aquí va rebre el Premi Internacional Catalunya (1999), o a Oviedo, quan va rebre el Príncep d'Astúries (2001), ha escrit —i s'ha fet públic— un discurs d'acceptació. El corresponent al Premi Nobel l'ha titulat «Sobre no guanyar el Premi Nobel», i l'han difós, encara que parcialment, molts diaris i, en la seva totalitat, la Fundació Nobel. Com s'esperava (o, si més no, jo ho esperava),

5. *Alfred and Emily*, ja esmentada en la nota precedent.

no ho aprofita per llançar un discurs feminista. No, el seu discurs és, per començar, africanista, podríem dir, molt proper a *African laughter*, obra a la qual ja m'he referit. Esmenta tres predecessors en el guardó: el discutit Orhan Pamuk, premiat el 2006, amb un pare amb biblioteca de mil cinc-cents llibres; V. S. Naipaul, amb una família on els Vedes eren presents, a part de les seves continuades visites de treball a la Biblioteca Britànica de Londres, i J. M. Coetzee, també professor de literatura a Ciutat del Cap (Sud-àfrica). En definitiva, el discurs lessingià és un cant a la lectura, allò que sempre ha estat important per a ella, una colonial que vivia en una casa feta de fang a Rhodèsia, una construcció que es va esfondrar així que ja no hi van viure, però amb llibres i amb una mare que procurava que ella i el seu germà en tinguessin. Llibres que, en moltes parts de l'Àfrica, són escassos per a molts; d'aquí ve que pertanyi a una associació britànica esmerçada a enviar-li llibres, a l'Àfrica. Una prova més que la persona que hi ha rere de l'escriptora també sap conrear l'èpica de l'experiència de dona en la vida quotidiana i que amb escepticisme, passió i poder visionari va mantenint una estreta vigilància a una civilització dividida, en més d'un sentit. Certament.

BIBLIOGRAFIA⁶

1950

The grass is singing.

Canta la hierba. Barcelona: Seix Barral, 1964. Traducció castellana de José María Valverde.

6. Quan no hi ha cap indicació (contes, assaigs, etc.) després d'un títol, són novel·les de l'autora. Es fan constar, quan n'hi ha, les traduccions en llengua catalana i castellana.

1951

This was the Old Chief's Country, narracions.

1952

Martha Quest, primer volum de la sèrie *Fills o filles de la violència*.

Martha Quest. Barcelona: Seix Barral, 1973. Traducció castellana de Francesc Parcerisas.

1953

Five short novels.

Before the deluge, obra de teatre, titulada posteriorment (1958) *Mr. Dollinger*.

1954

A proper marriage, segon volum de la sèrie *Fills o filles de la violència*.

Un casamiento convencional. Barcelona: Argos Vergara, 1979. Traducció castellana de Francesc Parcerisas i Antonio Samons.

1957

The habit of loving, narracions.

La costumbre de amar. Barcelona: Seix Barral, 1964. Traducció castellana de Maria Lluïsa Borràs.

1958

A ripple from the storm, tercer volum de la sèrie *Fills o filles de la violència*.

Al final de la tormenta. Barcelona: Argos Vergara, 1980. Traducció castellana de María Teresa de la Vega.

1959

Each his own wilderness, obra teatral.

Fourteen poems, poemes.

1960

*In pursuit of the english: A documentary.**En busca de un inglés.* Barcelona: Seix Barral, 1965. Traducció castellana de Maria Lluïsa Borràs.⁷

1961

The truth about Billy Newton, teatre.

1962

*The golden notebook.**El quadern daurat.* Barcelona: Edicions 62, 2001. Traducció catalana de Víctor Compta.*El cuaderno dorado.* Barcelona: Noguer, 1978. Traducció castellana d'Helena Valentí.

1963

A man and two women, narracions.*Un hombre y dos mujeres.* Barcelona: Seix Barral, 1967. Traducció castellana de Georgina Regàs.

1964

African stories, narracions.*Cuentos africanos.* Madrid: Alianza, 1984-1987. Traducció castellana de José Luis López Muñoz, Catalina Martínez i Fernando Borrajo.

1965

Landlocked, quart volum de la sèrie *Fills o filles de la violència.**Cerco de tierra.* Barcelona: Argos Vergara, 1980. Traducció castellana de Mireia Bofill.

7. Aquesta versió castellana s'ha reeditat posteriorment, amb el curiós títol *Made in England*. Barcelona: Lumen, 2008.

1967

Particularly cats, assaig.

1968

Nine african stories, narracions.

Epíleg a l'edició nord-americana de *The story of an african farm*, d'Olive Schreiner.

1969

The four-gated city, cinquè volum de la sèrie *Fills o filles de la violència*.

La ciudad de las cuatro puertas. Barcelona: Argos Vergara, 1982.
Traducció castellana d'Helena Valentí.

1971

Briefing for a descent into hell.

Instrucciones para un descenso al infierno. Barcelona: Seix Barral, 1974. Traducció castellana de Manuel Villar Rasco.

1972

The story of a non-marrying man and other stories, narracions.

1973

The summer before the dark.

El último verano de Mrs. Brown. Barcelona: Seix Barral, 1974.
Traducció castellana de Francesc Parcerisas.

El último verano de Mrs. Brown. Barcelona: Argos Vergara, 1984.
Traducció castellana de José Manuel Flórez i Ángela Pérez.

1974

The memoirs of a survivor.

Memorias de una superviviente. Madrid: Ultramar, 1983.
Traducció castellana de Mireia Bofill.

A small personal voice, assaigs.

1977

To room nineteen, primer volum de les seves *Narracions completes*.

The temptation of Jack Orkney, segon volum de les seves *Narracions completes*.

1979

Re: Colonised Planet 5, Shikasta, primer volum de la sèrie *Canopus in Argos: Archives*.

Shikasta. Barcelona: Minotauro, 1986. Traducció castellana de Matilde Horne.

1980

The marriages between Zones Three, Four, and Five, segon volum de la sèrie *Canopus in Argos: Archives*.

Los matrimonios entre las zonas tres, cuatro y cinco. Barcelona: Minotauro, 1988. Traducció castellana de Matilde Horne.

1981

The sirian experiments, tercer volum de la sèrie *Canopus in Argos: Archives*.

Los experimentos sirianos. Barcelona: Minotauro, 2003. Traducció castellana de Matilde Horne.

1982

The making of the representative for Planet 8, quart volum de la sèrie *Canopus in Argos: Archives*.

1983

Documents relating to the sentimental agents in the Volyen Empire, cinquè volum de la sèrie *Canopus in Argos: Archives*.

The diary of a good neighbour (novel·la publicada amb el pseudònim Jane Somers).

Diario de una buena vecina. Barcelona: Edhasa, 1987. Traducció castellana de Marta Pessarrodona.

1984

If the old could... (novel·la publicada amb el pseudònim Jane Somers).

Si la vejez pudiera. Barcelona: Edhasa, 1988. Traducció castellana de Marta Pessarrodona.

1985

The good terrorist.

La terrorista bona. Barcelona: Edhasa, 1987. Traducció catalana de Ramon Barnils i Francesc Parcerisas.

La buena terrorista. Barcelona: Edhasa, 1987. Traducció castellana de Mireia Bofill.

Prisons we choose to live inside, assaig.

1987

The wind blows away our words, assaig.

El viento se llevará nuestras palabras. Barcelona: Ediciones B, 2002. Traducció castellana de José Arconada Rodríguez.

1988

The fifth child.

El quinto hijo. Barcelona: Edhasa, 1989. Traducció castellana d'Àngela Pérez.

1992

African laughter, viatges.

Risa africana. Barcelona: Plaza & Janés, 2001. Traducció castellana de Marta Pessarrodona.

London observed: Stories and sketches, narracions.

Històries de Londres: Contes i apunts. Barcelona: Destino, 1996.
Traducció catalana de Carme Geronès i Carles Urritz.

Historias de Londres. Barcelona: Destino, 1996. Traducció castellana de María Faidella.

1994

Under my skin: Volume one of my autobiography, to 1949.

Dintre meu: Primer volum de la meua autobiografia, fins al 1949. Barcelona: Destino, 1997. Traducció catalana de Montserrat Vancells.

Dentro de mí. Barcelona: Destino, 1997. Traducció castellana de Marta Pessarrodona.

1996

Love, again.

L'amor, una altra vegada. Barcelona: Destino, 1996. Traducció catalana de Carme Geronès i Carles Urritz.

De nuevo, el amor. Barcelona: Destino, 1996. Traducció castellana de Marta Pessarrodona.

Play with a tiger and other plays, teatre.

1997

Walking in the shade: Volume two of my autobiography, 1949 to 1962.

Passejant per l'ombra: Segon volum de la meua autobiografia, 1949-1962. Barcelona: Destino, 1998. Traducció catalana de Montserrat Vancells.

Un paseo por la sombra. Barcelona: Debolsillo, 2008. Traducció castellana de María Faidella.

1999

Mara and Dann: An adventure.

Mara i Dann: Una aventura. Barcelona: Empúries, 2000. Traducció catalana de Carles Miró.

Mara y Dann. Barcelona: Ediciones B, 2005. Traducció castellana de María José Díez i Diego Frieria.

2000

Ben, in the world.

Ben en el mundo. Madrid: Suma de Letras, 2003. Traducció castellana d'Ángela Pérez.

2001

The sweetest dream.

El somni més dolç. Barcelona: La Magrana, 2002. Traducció catalana de Carles Andreu i Librada Piñero.

El sueño más dulce. Barcelona: Ediciones B, 2002. Traducció castellana de M. Eugenia Ciocchini.

El día en que murió Stalin; La mujer. Barcelona: Debolsillo: Plaza & Janés, 2001. Traducció castellana de Marta Pessarrodona de dos contes publicats en diversos volums que apleguen narracions curtes de l'autora.

123

2003

The grandmothers.

Las abuelas. Barcelona: Ediciones B, 2004. Traducció castellana de Dolors Gallart.

2004

Time bites: Views and reviews, assaigs.

2005

The story of general Dann and Mara's daughter, Griot and the snow dog.

Historia del general Dann y de la hija de Mara, de Griot y del perro de las nieves. Barcelona: Bruguera, 2006. Traducció castellana de Carlos Mayor.

2007

The cleft.

La clivella. Barcelona: Edicions 62, 2007. Traducció catalana de Marta Pera.

La grieta. Barcelona: Lumen, 2007. Traducció castellana de Paula Kuffer.

2008

Alfred and Emily.